

FRAUENORTE

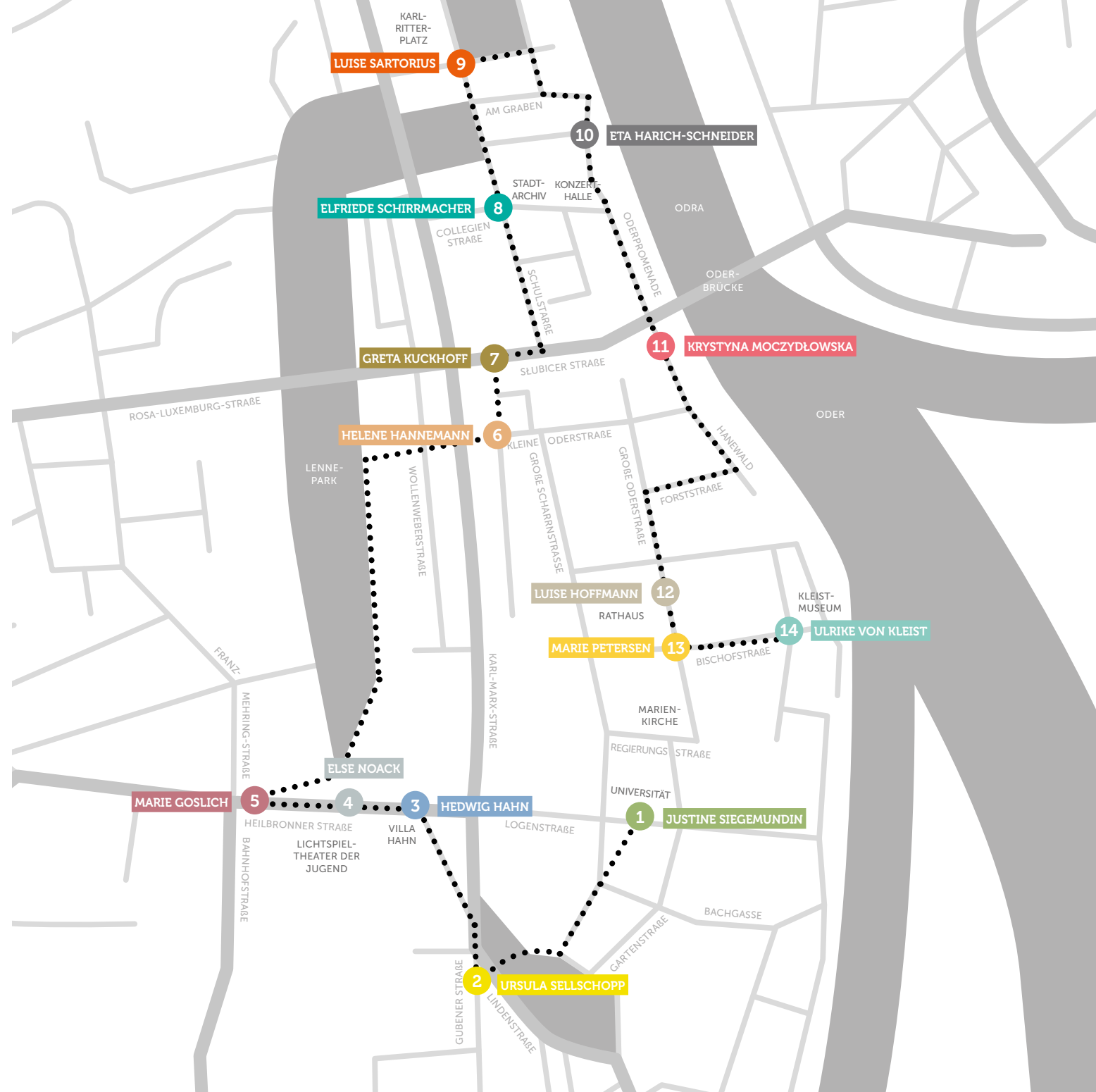
in Frankfurt (Oder)
und Stübice

Welche Spuren haben Frauen in unserer Stadt hinterlassen, wie haben sie Stadtgeschichte gestaltet? Im öffentlichen Raum erinnern Gedenktafeln, Denkmäler und Straßennamen an herausragende Persönlichkeiten der Geschichte, meistens jedoch an Männer. Denn bis heute ist Geschichtsschreibung dominiert von männlichen Akteuren. Wertvolles historisches Wissen über das Engagement und Wirken von Frauen gerät dadurch in Vergessenheit. Das studentische Projekt FrauenOrte möchte Frauen, die in der Stadt gewirkt haben, (wieder) entdecken und sichtbar machen. Vorgestellt wird eine Auswahl von 14 Frauen aus 5 Jahrhunderten, die emanzipatorisch auf politischem, wissenschaftlichem, sozialem oder kulturellem Gebiet tätig waren. Präsentiert anlässlich der 25. Brandenburgischen Frauenwoche 2015 „Weite Wege zur Gerechtigkeit“, bietet der so entstandene Stadtpaziergang die Möglichkeit, sich auf eine Entdeckungstour durch spannende Lebensgeschichten bedeutender Frauen aus Frankfurt (Oder) und Stübice zu begeben. Das Projekt knüpft an den beiden seit 2012 und 2014 in Frankfurt (Oder) bestehenden FrauenOrten für Ulrike von Kleist und Justine Siegemundin an, die im Rahmen des gleichnamigen landesweiten Projektes entstanden sind.

MIEJSCA KOBIEĆ

we Frankfurcie nad Odrą
i w Stubicach

Jakie ślady pozostawiły kobiety w naszym mieście, w jaki sposób tworzyły jego historię? W przestrzeni publicznej tablice pamiątkowe, pomniki oraz nazwy ulic przypominają nam o wybitnych osobistościach historii, przy czym są to głównie mężczyźni. Aż po dziś dzień w historiografii dominują mężczyźni. Cenna wiedza historyczna o roli i zaangażowaniu kobiet popada w zapomnienie. Projekt studencki Miejsca Kobiet ma na celu ponowne odkrycie postaci kobiecych, które działały w mieście, oraz sprawić, by stały się widoczne. W ramach projektu przedstawione zostaną portrety 14 kobiet, które żyły na przestrzeni pięciu stuleci i w duchu emancypacji angażowały się w sprawy polityczne, naukowe, kulturalne i społeczne. Spacer miejski zorganizowany z okazji 25. Brandenburgskiego Tygodnia Kobiet 2015 pt. „Długie drogi do sprawiedliwości” daje możliwość odbycia podróży w czasie i pozwala odkryć interesujące biografie wybitnych kobiet z Frankfurty nad Odrą i ze Stubic. Projekt nawiązuje do istniejących od 2012 i 2014 we Frankfurcie nad Odrą Miejsca Kobiet Ulriki von Kleist i Justine Siegemundin, które powstały w ramach ogólnokrajowego projektu o tym samym tytule.

- 1 **JUSTINE SIEGEMUNDIN**
FrauenOrt-Tafel, Haupteingang der Viadrina, Eingang Logenstrasse, Tablica Miejsca Kobiet, Budynek główny Viadriny, Wejście od Logenstrasse
- 2 **URSULA SELLSCHOPP**
Ehemalige Praxis / Dawna klinika, Gubener Straße 3
- 3 **HEDWIG HAHN**
Villa Hahn / Willa Hahn, Heilbronner Straße 19
- 4 **ELSE NOACK**
Lichtspieltheater der Jugend, Heilbronner Straße 18
- 5 **MARIE GOSLICH**
Stolperstein / Kamień pamięci, Ecke Rog Franz-Mehring-Straße, Heilbronner Straße
- 6 **HELENE HANNEMANN**
Stolperstein / Kamień pamięci, Kleine Oderstraße 7
- 7 **GRETA KUCKHOFF**
Slubicer Straße, Exkurs zum Stolperstein / Wycieczka do kamienia pamięci, Rosa-Luxemburg-Straße

- 8 **ELFRIEDE SCHIRRMACHER**
Stadtarchiv / Archiwum miejskie, Collegienstraße 8–9
- 9 **LUISE SARTORIUS**
Gemeindehaus St. Georg / Dom wspólnotowy St. Georg, Karl-Ritter-Platz 4
- 10 **ETA HARICH-SCHNEIDER**
Konzerthalle / Hala koncertowa, Lebuser Mauerstraße 4
- 11 **KRYSZYNA MOCZYDŁOWSKA**
Blick auf Stübice / Widok na Stübice przy moście, Oderbrücke
- 12 **LUISE HOFFMANN**
Rathaus / Ratusz, Marktplatz 1
- 13 **MARIE PETERSEN**
Frühere Apotheke / Dawna apteka „Zur Goldenen Kugel”, neben der Stadt- und Regionalbibliothek / Obok biblioteki miejskiej i regionalnej, Bischofstraße 19
- 14 **ULRIKE VON KLEIST**
FrauenOrt-Tafel am Kleist Museum / Tablica Miejsca Kobiet przy Muzeum Kleista, Faberstraße 6–7

IMPRESSUM ODCISK

Studentisches Projekt FrauenOrte in Frankfurt (Oder) / Projekt studencki Miejsca Kobiet we Frankfurcie nad Odrą
Inhalt / **Treść** Sophia Stolf, Gisela Fahlbusch, Miriam Faul, Thilo Hoppe, Julian Juckel, Katharina Lipowsky
Stadtpaziergang / **Spacer Miejski** Annika Grütznert, Stefan Geisler, Fabienne Groh, Maria Lindner, Madalina Todirascu, Annika Vorholz, Igor Zapala
Presse- und Öffentlichkeitsarbeit / **PR** Sandra Bumke, Julia Sophie Gabert, Christian Hübner, Julia Rachele, Teresa Steffens
Finanzen / **Finanse** Nicolina Münch, Isabel Henschel, Jasmina Janisch, Johanna Schreiber, Hannah Walther
Leitung des begleitenden Projektseminars / **Kierownictwo seminarium towarzyszącego projektowi** Prof. Dr. Dr. Ulrich Knefelkamp, Sahra Damus, Maria Ullich
Unterstützung / **Wsparcie** Tanja Škander
Übersetzung / **Tłumaczenie** Bart Wieczorek
In Kooperation mit / **Współpraca z** Sabine Stuchlick, Gleichstellungsbeauftragte der Stadt Frankfurt (Oder).
 We współpracy z Sabiną Stuchlick, pełnomocniczką miasta Frankfurt nad Odrą ds. równego traktowania.
Mit besonderem Dank an / **Ze szczególnymi podziękowaniami dla** archiwum miejskiego we Frankfurcie nad Odrą, Ralf-Rüdiger Targiel.
Kontakt / **Kontakt** Projekt FrauenOrte c/o Gleichstellungsbüro der Europa-Universität Viadrina, Große Scharrnstraße 59, 15230 Frankfurt (Oder)
Design / **Grafika** Alina Hoyer Graphic Design www.alinahoyer.de
 www.frauenorte-ffo.de
 info@frauenorte-ffo.de
 www.facebook.com/frauenortefrankfurtoder

STADT SPAZIERGANG
SPACER MIEJSKI

ULRIKE VON KLEIST
MARIE PETERSEN
LUISE HOFFMANN
KRYSZYNA MOCZYDŁOWSKA
ETA HARICH-SCHNEIDER
LUISE SARTORIUS
ELFRIEDE SCHIRRMACHER
GRETA KUCKHOFF
HELENE HANNEMANN
MARIE GOSLICH
ELSE NOACK
HEDWIG HAHN
URSULA SELLSCHOPP
JUSTINE SIEGEMUNDIN

FRAUENORTE
MIEJSCA KOBIEĆ

www.facebook.com/frauenortefrankfurtoder
www.frauenorte-ffo.de

FRAUEN
ORTE
MIEJSCA
Kobiet

4 ELSE
NOACK

1913
2001

FRANKFURTS ERSTE OBERBÜRGERMEISTERIN

Von 1955 bis 1960 bekleidet sie als erste Frau das Amt der Oberbürgermeisterin in Frankfurt (Oder). In dieser Zeit findet ein Großteil des Wiederaufbaus und Umbaus des im Zweiten Weltkrieg zerstörten Stadtzentrums statt. Als Stadtpolitikerin begleitet sie etwa den Aufbau der Magistrale, des Lichtspieltheaters der Jugend und des Halbleiterwerks, lässt aber auch alte Strukturen abreißen.

PIERWSZA PANI NADBURMISTRZ FRANKFURTU

W latach 1955 – 1960 jako pierwsza kobieta w historii sprawuje urząd nadburmistrza we Frankfurcie nad Odrą. W tym czasie realizowanych jest większość prac mających na celu odbudowę lub przebudowę centrum miasta zniszczonego podczas II wojny światowej. Jako polityk miejski nadzoruje budowę magistrali, kina Lichspieltheater der Jugend i fabryki Halbleiterwerk, likwiduje także stare układy polityczne.

8 ELFRIEDE
SCHIRRMACHER

1894
1978

RETTERRIN DER STADTARCHIVALIEN

Nach Kriegsende bemüht sie sich um die Bergung der Archivalien der Frankfurter Stadtgeschichte aus den Trümmern und unterstützt den Wiederaufbau des Stadtarchivs. Wie damals üblich durchläuft sie den Prozess der „Entnazifizierung“ und wird dann Angestellte beim Kulturamt und später Stadtarchivdirektorin.

RATOWNICZKA ARCHIWALIÓW MIEJSKICH

Po zakończeniu wojny stara się ocalić z ruin archiwalia frankfurckiej historii miasta oraz wspiera odbudowę miejskiego archiwum. Poddaje się procesowi „denazyfikacji“ i podejmuje pracę w urzędzie kultury, a następnie zostaje dyrektorem archiwum miejskiego.

12 LUISE
HOFFMANN

Ende 19. Jhd.
20. Jhd.

FRAUENRECHTLERIN DER ERSTEN STUNDE

Als Mitglied des Vereins Frauenwohl (1890 – 1938) setzt sich Luise Hoffmann für das Frauenwahlrecht ein, unter anderem schreibt sie Beiträge für die Frankfurter Oder-Zeitung. Mit Hilfe der Frankfurter Stadtverwaltung gründet sie die erste Mütterberatungsstelle und erreicht die Auszahlung von Stillgeldern durch die Stadt. Sie wird 1914 – 1915 erste Vorsitzende der Ortsgruppe Frauenwohl in Frankfurt.

AKTYWISTKA NA RZECZ PRAW KOBIECI

Jako członkini stowarzyszenia na rzecz dobra kobiet Frauenwohl (1890 – 1938) Luise Hoffmann angażuje się na rzecz prawa wyborczego dla kobiet, między innymi pisze artykuły do regionalnej gazety. Z pomocą frankfurckiego magistratu otwiera pierwszy punkt doradztwa dla matek i przekonuje władarzy miasta do wypłaty zasiłków dla kobiet karmiących piersią. W latach 1914 – 1915 zostaje szefką przewodniczącą lokalnego oddziału Frauenwohl we Frankfurcie.

1 JUSTINE
SIEGEMUNDIN

1636
1705

HEBAMME UND AUTORIN

Justine Siegemundin, die sich ihr Wissen autodidaktisch angeeignet hat, wird Hebamme am Hof des Kurfürsten Friedrich Wilhelm in Berlin, obwohl sie – für damalige Zeiten ungewöhnlich – selbst kein Kind geboren hat. 1689 legt sie ein Lehrbuch für Hebammen an der medizinischen Fakultät der Viadrina in Frankfurt (Oder) vor. Es wird wissenschaftlich anerkannt und bleibt lange Zeit das medizinische Standardwerk der Hebammenkunst.

POŁOŻNA I AUTORKA

Justine Siegemundin, która samodzielnie przyswoiła sobie wiedzę w dziedzinie położnictwa, zostaje położną nad dworze księcia elektora Fryderyka Wilhelma w Berlinie, mimo że – dość nietypowo jak na tamte czasy – sama nie urodziła dziecka. W roku 1689 przedstawia na wydziale medycznym Viadriny podręcznik dla położnych. Książka zostaje uznana przez naukowców i na długi czas staje się standardowym dziełem medycznym w dziedzinie położnictwa.

5 MARIE
GOSLICH

1859
1938

SOZIALKRITISCHE FOTOJOURNALISTIN

Die Redakteurin, Schriftstellerin und Fotografin erzeugt sowohl eindrucksvolle Landschaftsaufnahmen als auch zahlreiche Bilder, auf denen ihre Kritik an gesellschaftlichen und sozialen Missständen deutlich wird. Sie hält den Alltag der Arbeitenden fest, fotografiert Tagelöhner*innen, Fischer*innen und Frauen bei der Heuernte. Sie dokumentiert zudem die Zerstörung der alten Infrastruktur in den Städten.

FOTODZIENNIKARKA KRYTYCZNIE OCENIAJĄCA SPOŁECZEŃSTWO

Redaktorka, pisarka i fotografa tworzy nie tylko zapierające dech w piersiach pejzaże, ale także liczne zdjęcia obrazujące krytykę nierówności społecznych. Uwiecznia codzienne życie pracowników fizycznych, robi zdjęcia robotnikom dniówkowym, rybakom i kobietom pracującym przy zbiorze siana. Poza tym dokumentuje niszczenie starej infrastruktury miejskiej.

9 LUISE
SARTORIUS

1900
?

REGIMEKRITISCHE GEMEINDESCHWESTER

Als 1934 nationalsozialistische Kirchenfunktionär*innen vier oppositionell eingestellte evangelische Pfarrer in Frankfurt (Oder) suspendieren, wehrt sich die Gemeindegemeinschaft von St. Georg dagegen, indem sie einen Protestbrief an das Reichsinnenministerium schickt und Unterschriften sammelt. Als ihr daraufhin gekündigt wird, klagt sie erfolgreich vor Gericht und setzt sich während des Prozesses für die ideologische Freiheit der Kirchen ein.

PIELĘGNIARKA ŚRODOWISKOWA KRYTYKUJĄCA REŻIM

Gdy w 1934 roku narodowosocjalistyczni działacze kościelni zawieszają w obowiązkach czterech ewangelickich pastorów pielęgniarka z parafii św. Jerzego wyraża swój sprzeciw w formie listu protestacyjnego do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy i zbiera podpisy. Gdy w konsekwencji tego czynu zostaje zwolniona z pracy, zgłasza sprawę do sądu i wygrywa. W trakcie procesu postuluje ideologiczną wolność kościołów.

13 MARIE
PETERSEN

1816
1859

MÄRCHENBUCHAUTORIN

Eine schwere Krankheit erlaubt es der Apothekerstochter Marie Petersen nur einmal in ihrem Leben, ihre Heimatstadt Frankfurt zu verlassen und in den Harz zu reisen. Die Autorin beschreibt daraufhin ihre Eindrücke von der Schönheit des Harzgebirges in ihren Märgen: „Prinzessin Ilse. Ein Märchen aus dem Harzgebirge“ und „Die Irrlichter“ sind so erfolgreich, dass sie ins Englische und ins Französische übersetzt werden.

AUTORKA BAŚNI

Ciężka choroba sprawia, że córka aptekarza Marie Petersen może opuścić swoje rodzinne miasto Frankfurt nad Odrą tylko raz w życiu. Wyrusza wtedy w góry Harcu. Owocem tej wyprawy są opisy piękna gór Harcu w stworzonych przez nią baśniach „Księżniczka Ilse. Baśń z gór Harcu” i „Błędne Ogniki”. Baśnie te odnoszą ogromny sukces i zostają przetłumaczone na język angielski i francuski.

2 URSULA
SELLSCHOPP

1915
1998

ÄRZTIN MIT GROSSER EINSATZBEREITSCHAFT

Ursula Sellschopp gründet 1946 im Frankfurter Lutherstift eine Frauenklinik mit einer Wachstation für Neugeborene und Säuglinge. In den nächsten Jahrzehnten betreut sie schätzungsweise 20.000 Geburten in Frankfurt. Im Jahr 1990 eröffnet sie sogar im Alter von 75 Jahren noch eine eigene Praxis.

LEKARKA Z WIELKĄ CHĘCIĄ NIESIENIA POMOCY

Okolo 1946 roku we frankfurckim szpitalu Lutherstift Ursula Sellschopp otwiera klinikę położniczą z osobną salą dla noworodków i niemowląt. W ciągu następnych dziesięcioleci asystuje we Frankfurcie przy narodzinach prawie 20.000 noworodków. W roku 1990, w wieku 75 lat, otwiera własny gabinet.

6 HELENE
HANNEMANN

1908
1990

KURIERIN IM UNTERGRUND

Anfang der 1930er Jahre ist Helene Hannemann Frauenleiterin der Frankfurter KPD. Ab 1933 wird die Partei zu einer Widerstandsorganisation gegen den Nationalsozialismus. Hannemann übernimmt als Kurierin wichtige Tätigkeiten im Untergrund und wird 1935 wegen Hochverrats vor Gericht gestellt. Nach dem Krieg wird sie Leiterin des Konzerthauses Bellevue im Buschmühlenweg.

KURIERKA W PODZIEMIU

Na początku lat 30-tych Helena Hennemann pracuje jako przewodnicząca Komunistycznej Partii Niemiec. W 1933 roku partia ta staje się organizacją ruchu oporu przeciwko narodowemu socjalizmowi. Jako kurierka Hermann przejmuje ważne obowiązki w podziemiu. W 1935 roku zostaje postawiona przed sądem za zdradę stanu. Po wojnie zostaje dyrektorem domu koncertowego Bellevue przy ulicy Buschmühlenweg we Frankfurcie.

10 ETA
HARICH-SCHNEIDER

1897
1986

EINE MUSIKERIN AUS FRANKFURT IN JAPAN

Die Konzertpianistin und Professorin für Alte Musik ist zunächst vor allem wegen ihres Spiels auf dem Cembalo und alten Instrumenten bekannt. Wegen des Engagements jüdischer Musiker*innen gerät sie jedoch unter Druck und kehrt 1941 von einer Japantournee nicht nach Deutschland zurück. In Japan erforscht sie die dortige Musik und lehrt später als Professorin in New York und Wien.

PIANISTKA Z FRANKFURTU W JAPONII

Pianistka koncertowa i profesorka muzyki dawnej znana początkowo głównie z gry na klawesynie i innych instrumentach dawnych. W wyniku zatrudniania żydowskich muzyków zostaje poddana represjom, w związku z czym postanawia nie wracać do Niemiec po swoim tournée po Japonii (1941). W Japonii zajmuje się badaniami nad miejscową muzyką, następnie jako profesor wykłada na uniwersytetach w Nowym Jorku i Wiedniu.

14 ULRIKE
VON KLEIST

1774
1849

STARKE SCHWESTER UND BÜRGERIN

Als ältere Halbschwester unterstützt sie Heinrich von Kleist umfangreich bei seiner Arbeit und begleitet ihn auf Reisen. Durch den Erwerb des Familienhauses, in dem sie ein Mädchenpensionat gründet, wird sie Bürgerin der Stadt Frankfurt (Oder), ein Recht, das Frauen seit 1822/23 in Preußen nicht mehr zusteht.

SILNA SIOSTRA I OBYWATELKA

Jako przyrodnia starsza siostra w dużym stopniu wspiera Heinricha von Kleista w jego pracy i towarzyszy mu podczas podróży. W wyniku zakupu domu rodzinnego, w którym otworzy pensjonat dla dziewcząt, zostaje oficjalnie mieszkanką miasta Frankfurt nad Odrą. Przywilej, który od 1822/23 roku nie przysługiwał kobietom w Prusach.

3 HEDWIG
HAHN

1891
1980

ENGAGIERTE ÄRZTIN IN SCHWEREN ZEITEN

Hedwig Hahn studiert ab 1913 als eine von sehr wenigen Frauen Medizin und eröffnet in den 1920er Jahren mit ihrem Mann eine Praxis. Im Frühjahr 1945 kümmert sie sich ausgiebig um Schwerverletzte und Seuchenkranke. Zusätzlich widmet sie sich ehrenamtlich der Mütterberatung und Säuglingspflege.

ZAANGAŻOWANA LEKARKA W CIĘŻKICH CZASACH

Hedwiga Hahn jako jedna z niewielu kobiet studiuje od 1913 roku medycynę i w 1920 roku otwiera wraz ze swoim mężem przychodnię. Wiosną 1945 zajmuje się ciężko rannymi i ofiarami epidemii. Ponadto jako wolontariuszka doradza młodym matkom i zajmuje się pielęgnacją niemowląt.

7 GRETA
KUCKHOFF

1902
1981

WIDERSTANDSKÄMPFERIN GEGEN DEN NATIONALSOZIALISMUS

Greta Kuckhoff engagiert sich während des Nationalsozialismus in einem Widerstandskreis, der von der nationalsozialistischen Führung der Roten Kapelle zugeordnet wird. 1942 wird sie verhaftet und inhaftiert. In der DDR ist sie Abgeordnete der Volkskammer und von 1950 bis 1958 Präsidentin der Deutschen Notenbank, der Vorgängerin der Staatsbank der DDR.

CZŁONKINI RUCHU OPORU PRZECIWKO NARODOWEMU SOCJALIZMOWI

W czasach narodowego socjalizmu Greta Kuckhoff angażuje się w organizację należącej do ruchu oporu, którą nazistowski rząd uznaje za część tzw. Czerwonej Orkiestry. W 1942 roku zostaje aresztowana i trafia do więzienia. W NRD jest posłanką Izby Ludowej, a od 1950 do 1958 sprawuje urząd prezydenta banku emisyjnego Deutsche Notenbank, będącego poprzednikiem Banku Państwowego NRD (Staatsbank der DDR).

11 KRYSZYNA
MOCZYDŁOWSKA

1946
2013

UNERMÜDLICH ENGAGIERTE FÜR BEHINDERTE MENSCHEN

Krystyna Moczydłowska verbringt als Vorsitzende eines Behindertenvereins einen großen Teil ihres Privatlebens damit, behinderten Menschen ein angenehmeres und spannendes Leben zu ermöglichen. Auch sie selbst hat eine Behinderung. Mit Exkursionen und Treffen holt sie Menschen aus ihren Wohnungen raus und bringt sie zusammen. Ein großes Anliegen ist es ihr, dass niemand in Einsamkeit leben muss. Nach ihrem Tod wird sie Ehrenbürgerin von Stubice.

NIESTRUDZONA DZIAŁACZKA NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

Jako prezes słubickiego oddziału Polskiego Towarzystwa Walki z Kalectwem Krystyna Moczydłowska większość swojego czasu poświęca poprawianiu jakości życia osób niepełnosprawnych. Sama jest również niepełnosprawna. Organizuje spotkania i wycieczki, dzięki czemu wyciąga ludzi z mieszkań i sprawia, że wspólnie spędzają czas. Jej celem jest, by nikt nie musiał żyć w samotności. Po śmierci zostaje honorową obywatelką Stubic.

Ausführliche Porträts finden Sie in der Begleitbroschüre zum Projekt.

► Erhältlich ab 21. 4. 2015 ◄

Szczegółowe portrety znajdują Państwo w broszurze towarzyszącej.

► Dostępnej od 21. 4. 2015 roku ◄

COPYRIGHT

1 Justine Siegemund © BIU Santé (Paris) 2 Ursula Sellschopp © Wenda Helmut 3 Hedwig Hahn © Klaus Eichler 4 Else Noack © Stadtarchiv Frankfurt (Oder) 5 Marie Goslich © A. Herrmann 6 Helene Hannemann © Konrad Hannemann 7 Greta Kuckhoff © Gedenkstätte Deutscher Widerstand 8 Elfriede Schirmacher © Stadtarchiv Frankfurt (Oder) 9 Luise Sartorius © Klabauter2 10 Eta Harich-Schneider © Staatsbibliothek zu Berlin 11 Krystyna Moczydłowska © Archivum zdjęć starostwa powiatowego w Stubicach 12 Luise Hoffman © Internet-Portal „Westfälische Geschichte“ 13 Marie Petersen © Stadtarchiv Frankfurt (Oder) 14 Ulrike von Kleist © Kleist-Museum

SPONSOREN UND PARTNER SPONSORZY I PARTNERZY

